

ФІЛОСОФІЯ

I. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Програма нормативної дисципліни «Філософія» відповідає програмі вищої освіти. Згідно із стандартами МОН на її вивчення відведено 164 години (3 кредити), які розділяються на такі змістовні модулі: філософія (релігієзнавство, етика – 54 години, 1 кредит) та філософія (філософія, естетика, логіка – 108 годин, 2 кредити).

Мета вивчення даної дисципліни:

- отримати уявлення про європейський контекст філософських вчень та напрямів, класифікації філософських вчень згідно з їх концептуальним змістом;
- засвоїти специфіку філософського розуміння дійсності, основні філософські категорії та поняття;
- сформувати високу світоглядно-методологічну культуру майбутніх науковців і громадян нашої країни, здібних до етичної експертизи соціальних та наукових проектів;
- навчити усвідомлювати особливості філософської методології при вирішенні соціальних і наукових питань;
- опанувати прийоми логічного мислення, естетичного та етичного ставлення до оточення;
- сформувати вміння толерантного ставлення до різних релігійних конфесій.

Завдання курсу – сформувати філософський рівень абстрактно-теоретичного мислення, через ознайомлення студентів з основними темами, проблемами, поняттями, категоріями і напрямами західної та східної філософії.

Основним завданням філософії є розширення свідомості студентів до рівня сутнісних узагальнень, формування практики аналітичних висновків і перспективних моделювань наукових та соціальних проектів.

Після вивчення дисципліни студент повинен

ЗНАТИ:

- основні західноєвропейські, східні та вітчизняні напрями розвитку філософської думки,
- методологію, специфіку і методи філософського знання,
- теологічну основу, історію та культури основних національних і світових релігій,

- основні закони формальної логіки,
- сутність та основні категорії естетики,
- сутність предмету етики, визначальні моральні норми й цінності,

УМІТИ:

- аналізувати сутнісні явища соціальних процесів та особистісних стосунків, відокремлювати сутнісне від незначного, визначаючи головні ідеї і концепти філософських вчень,
- використовувати закони логічного мислення в науковій, інженерній та соціальній діяльності,
- толерантно ставитися до різних релігійних вчень, виходячи із сутнісної духовної єдності всіх релігійних конфесій;
- визначати високі естетичні ідеали сучасної дійсності на підставі світового естетичного досвіду,
- здійснювати етичну експертизу наукових проектів, соціальних явищ та особистісного розвитку на підставі моральних імперативів й етичних цінностей, застосовувати на практиці етичні норми кореляції соціальних стосунків,
- відрізнити істинно сакральні форми релігійності від сучасних проявів деструктивного сектантства.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ»

Змістовний модуль «Релігієзнавство», «Етика»

Тема 1. Сутність релігії її форми та функції

Проблема сутності релігії та її походження. Визначення поняття «релігія».

Функції релігії. Класифікації релігій. Типи релігійних організацій.

Тема 2. Ранні форми релігії

Загальні риси архаїчної свідомості. Синкретизм архаїчної свідомості.

Світ як родова община. Колективна свідомість стародавньої людини та її табуована совість. Магія. Анімізм. Фетишизм. Тотемізм. Шаманізм.

Тема 3. Національні релігії

Індуїзм. Час виникнення. Священні книги індуїзму. Самхіти, шастри, шрути, пурани, сутри, тантри. Основні боги індуїзму, їх експансії та аватари. Тримурті. Вішну, Шива, Брахма.

Конфуціанство як релігія й етична доктрина.

Даосизм. Трактат Лао-дзи “даодензин”. Принцип “недіяння” як принцип духовної практики в даосизмі.

Юдаїзм. Час виникнення. Священне Писання. Письмова й усна Тора. Талмуд. Морально-релігійні обов’язки євреїв. Міцвоти. Езотеричний юдаїзм. Вчення кабали. Кабалістична космогонія. Еманация Сефірот.

Тема 4. Світові релігії

Буддизм. Палійський канон. Тіпітака (Вінаяпітака, Абхидхармапітака, Суттапітака). Ранній буддизм. Чотири благородні істини. Восьмирічний шлях спасіння та його моральний зміст. Праджня ,шіла, самадхі. Закон взаємозалежності усіх явищ всесвіту. Закон карми. Учення про переродження. Бхавачакра. Сансара. Нірвана. Рівновага дхарм. Напрямки у буддизмі. Хінаяна. Тхеравада.

Християнство. Виникнення християнства. Взаємодія релігійних ідей і рухів пізньої античності. Маніхейство, неоплатонізм, гностицизм. Процес формування християнського віровчення. Патристика. Нікейський собор. Несторіанство. Монофісїтство. Монофелїти. Пелагіанство. Іконоборство. Символ віри. Основні догмати християнства. Таїнства. Католицизм і православ'я. Протестантизм.

Іслам. Історія виникнення. Особа Мухамеда – засновника ісламу. Священні книги. Коран і Сунна. Ставлення до іудаїзму і християнству. Основні догмати ісламу. П'ять стовпів ісламу. Напрямки в ісламі. Сунїти. Шїїти. Езотеричний іслам. Суфізм. Тарїкат. Моральні аспекти ісламу. Шарїат.

Тема 5. Філософська етика

Структура та функції моралі. Структура моральної свідомості. Вчинок і фактори його реалізації. Сутність моральної свободи. Евдемонізм античний. Етика Аристотеля та Епікура. Евдемонізм доби Відродження. Скептицизм М. Монтеня. Теорії розумного і суспільного договору. Гельвецій, Руссо та ін. Утилітаризм. Бентам. Дж.Ст. Мілль. Фрейдизм. Конфлікт культури і природи як моральний конфлікт.

Змістовний модуль «Філософія», «Логіка», «Естетика»

Тема 1. Сутність та функції філософії

Предмет філософії. Специфіка філософського знання. Функції філософії. Дофілософські типи світогляду. Особливості міфології і релігії.

Тема 2. Філософські вчення стародавнього сходу

Східна та західна парадигма світосприйняття. Характерні риси східного менталітету. Філософські вчення Стародавньої Індії. Філософські вчення Стародавнього Китаю.

Тема 3. Філософія Античності

Початок філософії. Натурфілософія. Мілетська школа. Учення Геракліта про буття. Діалектика Геракліта. Учення піфагорійців про число. Елеати. Учення Парменіда про буття. Співвідношення розумового і чуттєвого пізнання. Апорії Зенона. Атомізм та детермінізм Демокрита. Учення про пізнання Демокрита. Софісти. Протагор про людину як міру всіх речей.

Сократ у пошуку істини. Маевтика. Іронія Сократа. Калокагатія. Вчення Платона про Ідеї. Ідея блага. Телеологія Платона. Ейдос як закон речей. Діалектика Платона. Класифікація наук за Аристотелем. Завдання філософії. Категорії буття. Співвідношення матерії та форми. Учення про рух. Ентелехія. Проблема першоджерела руху. Учення Аристотеля про причинність. Теорія пізнання. Ознаки наукового пізнання.

Тема 4. Філософія західноєвропейського середньовіччя

Релігійний характер філософії середньовіччя. Проблема співвідношення авторитету, розуму та віри. Тертуліан, Августин, Абельяр. Проблема універсалій. Протистояння номіналізму та реалізму. Проблема богопізнання. Схоластика. Філософія – служниця теології. Фома Аквінський. Містика. І. Флорський, І. Екхарт, Гр. Палама.

Тема 5. Філософія доби Відродження

Гуманістична ідеологія та її антропоцентричний характер Ф. Петрарка, Піко делла Мірандолла, Л. Вала. Християнський гуманізм Е. Роттердамського. Філософія Д. Бруно. Героїчний ентузіазм. Соціально-політичні вчення. Т. Мор та Т. Кампанелла. М. Маккіавеллі.

Тема 6. Філософія Нового часу

Наукова картина світу. Проблема методу. Емпіризм та раціоналізм. Індуктивний та дедуктивний методи пізнання. Раціоналізм Р. Декарта. Роль сумніву у пізнанні. Наукове знання як система. Правила методу пізнання. Учення про природжені ідеї. Учення про субстанції. Дуалізм субстанцій. Психофізична проблема. Сенсуалізм Дж. Локка. Теорія пізнання. Вплив раціоналізму Р. Декарта і сенсуалізму Дж. Локка на подальший розвиток філософії. Ф. Бекон – засновник емпіричних наук. Індуктивний метод пізнання. Три типи філософів. “Ідоли”, що заважають пізнанню. Філософія французького Просвітництва.

Тема 7. Німецька ідеалістична філософія

Соціальні та гносеологічні витоки німецької ідеалістичної філософії. І. Кант. Докритичний період теоретичної діяльності Канта. Критичний період. Критика чистого розуму. Головне питання теорії пізнання. Трансцендентальна естетика і трансцендентальна аналітика. Априоризм Канта. Діалектика категорій. Трансцендентальна діалектика. Ідеї про безумовне. Антиномії розуму. Критика практичного розуму. Категоричний імператив. Г.В. Гегель. Об’єктивний ідеалізм Гегеля. Тотожність мислення і буття – вихідний принцип філософії Гегеля. Феноменологія духу. Історизм Гегеля. Рух пізнання від абстрактного до конкретного. Учення про поняття. Учення про протиріччя, закони та категорії діалектики.

Тема 8. Європейська філософія ХІХ століття

Основні риси та причини виникнення некласичної філософії. Ірраціоналізм та волюнтаризм А. Шопенгауера. Песимізм та етика співстраждання. Філософія життя. Воля до влади Ф. Ніцше. Учення про надлюдину. Міф про вічне повернення. Специфіка екзистенціального мислення у філософії С. К'єркегора. Феномен свідомості у філософії М. Хайдеггера. Дійсний і недійсний способи людського існування. Екзистенція як її розуміє К. Ясперс. Екзистенція та ансценденція. Екзистенція, свобода, вибір, історичність існування. Проблема істини. Свідоме та підсвідоме у філософії Фрейда. Психоаналіз.

Тема 9. Європейська філософія ХХ століття

Історичні етапи розвитку позитивізму. Загальний дух позитивістської філософії, зв'язок позитивізму з наукою. О. Конт про межі пізнання і завдання науки. Ідея трьох етапів розвитку. Г. Спенсер як засновник органічної школи в соціології. Гедонізм і утилітаризм в етиці Спенсера. Теорія “нейтральних елементів” Р. Авенаріуса. Е. Мах про економію мислення. Світ як “комплекс відчуттів”. Логічний позитивізм. Філософія як “логічний синтаксис” наукового пізнання. Філософія марксизму. К. Маркс і Ф. Енгельс про матеріалістичне розуміння історичного розвитку суспільства. Поняття соціально-економічної формації. Проблема свідомості і пізнання у марксизмі. Плюралізм постмодерну.

Тема 10. Філософська думка України

Міфо-релігійні уявлення східних слов'ян. Філософська думка Київської доби. Специфічні риси українського світогляду та філософських учень. Розвиток філософії у Києво-Могилянській академії. Філософія Григорія Сковороди. Вчення про дві натури. Ідея трьох світів. “Пізнай себе”. Ідея “сродної праці”. Синтетичність мислення Сковороди. Кардоцентризм Панфіла Юркевича. Київська релігійна школа. Новітня українська філософія.

Тема 11. Логічний синтез історичного розвитку мислення

Формальна логіка. Закони формальної логіки. Закон тотожності. Закон суперечності. Закон неможливого третього. Закон достатнього обґрунтування. Закон переходу кількісних змін у якісні. Діалектичний стрибок. Закон заперечення заперечення. Принцип розвитку. Категорії діалектики. Одиначне, особливе, всезагальне. Причина і наслідок. Необхідність і випадковість. Сутність і явище. Проблема логічного обґрунтування.

Тема 12. Естетичний синтез художньо-естетичної діяльності людини

Основні естетичні категорії. Поняття художнього твору. Художній образ. Художнє мислення. Категорія прекрасного. Історизм краси. Тілесні й духовні аспекти краси. Потворне як момент, додаток та заперечення краси. Краса та іронія. Красивість. Краса і свобода. Піднесене. Загальний принцип піднесеного. Низьке. Трагічне.

III. ПИТАННЯ ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

(змістовний модуль «Релігієзнавство», «Етика»)

1. Філософська етика: предмет та основні питання. Сутність та функції моралі. Структура моральної свідомості.
2. Поняття релігії. Проблема сутності релігії та її походження.
3. Ранні форми релігії. Загальні риси архаїчної свідомості. Синкретизм архаїчної свідомості. Магія. Анімізм. Фетишизм. Тотемізм. Шаманізм.
4. Національні релігії. Індуїзм. Даосизм. Конфуціанство. Синтоїзм.
5. Національні релігії. Зороастризм. Юдаїзм.
6. Світові релігії. Ортодоксальне християнство.
7. Світові релігії. Католицизм.
8. Світові релігії. Виникнення та різновиди протестантизму.
9. Світові релігії. Іслам.
10. Світові релігії. Буддизм Махаяна та Хінаяна. Особливості тибетського буддизму.
11. Релігійні погляди в Україні. Етапи та історія становлення.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В., Єленський В., Журавський В. Релігійне життя в Україні: стан, проблеми, шляхи оптимізації. – К. Освіта, 1996.
2. Головащенко С.І. Біблієзнавство. Вступний курс: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 496 с.
3. Головащенко С.І. Історія християнства: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
4. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. – К.: Освіта, 1992. – 192 с.
5. Зелінський Ф.Ф. Древнегреческая религия. – К.: Синто, 1993. – 68 с.
6. Історія релігій в Україні: Навчальний посібник / За ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. — К.: Освіта, 1999. – 178 с.
7. Калінін Ю.А., Харківченко Е.А. Релігієзнавство. – К.: Наукова думка, 2000. – 352 с.
8. Калінін Ю.А., Лубський В., Гудима А.М. Історія і теорія релігії та атеїзму: Курс лекцій у 2-х ч. – К.: Либідь, 1991. – Ч.1. – 256 с.
9. Кривелєв І.А. Библия: историко-критический анализ. – М.: Политиздат, 1982. – 255 с.
10. Лубський В.І. Релігієзнавство. – К.: Вілбор, 1997. – 480 с.
11. Основы религиоведения / Под ред. И.Н. Яблокова. – М.: Высш. шк., 1994. – 368 с.

12. Попович М.В. Мировоззрение древних славян. – К.: Наукова думка, 1985. – 167 с.

13. Релігієзнавство: Навч. посібник / За ред. М.Ф. Рибачука. – К.: Освіта, 1997. – 240 с.

14. Угринович Д.М. Введение в религиоведение. – М.: Мысль, 1985. – 270 с.

V. ПИТАННЯ ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ІСПИТ

(змістовний модуль «Філософія», «Логіка», «Естетика»)

1. Предмет філософії. Специфіка філософського знання. Функції філософії.

2. Визначення світогляду. Історичні типи світогляду.

3. Філософські вчення стародавнього Сходу.

4. Антична філософія. Мілетська школа. Філософія досократиків.

5. Антична філософія. Класичний період. Сократ. Платон.

6. Антична філософія. Аристотель. Формальна логіка. Основні закони.

7. Патристика та схоластика середньовічної філософії.

8. Протистояння реалізму та номіналізму в середньовічній період.

9. Філософія доби Відродження. Соціально-політичні вчення.

10. Філософія ренесансного неоплатонізму та натурфілософії.

11. Емпіризм та раціоналізм філософії Нового часу.

12. Дедуктивний та індуктивний метод у філософії Нового часу.

13. Німецька ідеалістична філософія. Причини виникнення та основні питання.

14. Теорія пізнання І. Канта.

15. Філософська система та метод Г.І. Гегеля.

16. Некласична філософія ХІХ століття. Ірраціоналізм. Філософія життя. Екзистенціалізм. Марксизм.

17. Філософія ХХ століття. Позитивізм. Феноменалізм. Філософська антропологія. Плюралізм постмодерну.

18. Онтологія. Основні концепції. Проблема реальності.

19. Філософська думка в Україні. Специфіка та етапи розвитку.

20. Проблема буття, її філософський смисл. Дух, душа, свідомість. Сутність, структура, особливості свідомості.

21. Пізнання як об'єкт філософського аналізу. Діалектика почуттєвого та раціонального. Інтуїція в науковому пізнанні.

22. Проблема людини в філософії. Індивід. Особистість. Індивідуальність.

23. Філософія техніки та проблема техногенного суспільства.

24. Людство перед загрозою самознищення. Перспективи сучасної цивілізації.

25. Предмет вивчення естетики. Основні естетичні категорії. Поняття художнього твору.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев П.В. Философия. – М.: Высшая школа, 1997. – 352 с.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій: У 2 т. – К.: Генеза 1993. – 256 с.
3. Антология мировой философии: Сб. филос. текстов. / Сост. М.А. Парнюк, В.И. Даниленко. – К.: УМК ВО, 1991. Т. 1. Ч. 2 – 308 с.
4. Антологія світової філософії: Зб.філос.текстів. / Укл. М.О. Парнюк, В.І. Даниленко. – К.: НМК ВО, 1991. Т 1. Ч.3 – 272 с.
5. Асмус В.Ф. Античная философия: Учеб.пособие. – М.: Высшая школа. 1976. – 543 с.
6. Белова Т.Н. Введение в философию. – К.: МАУП, 1998. – 144 с.
7. Бокань В.А., Польовий Л.П. Історія культури України. – К.: МАУП, 1998. – 232 с.
8. Горський В.С. Історія української філософії. – К.: Наукова думка, 1996. – 286 с.
9. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения: Учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1980. – 386 с.
- 10.Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV – XVII ст.: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1994. – 256 с.
- 11.Евсюков В.В. Мифы о вселенной. – Новосибирск: Наука, 1998. – 176 с.
- 12.Зеньковский В.В. История русской философии. – Л.: Знание, 1991. – 264 с.
- 13.Ильин В.В., Машенцев А.В. Философия в схемах и комментариях: Учеб. пособие. – С.Пб.: Питер, 2007. – 307 с.
- 14.История философии в кратком изложении. – М.: Мысль, 1991. – 592 с.
- 15.Історія філософії України: Підручник / Упоряд.: М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, І.В. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1994. – 416 с.
- 16.Історія філософії України: Хрестоматія: Навч. посібник / Упоряд.: М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко та ін. – К.: Либідь, 1993. – 560 с.
- 17.Кириленко Г.Г., Шевцов Е.В. Философия. Справочник студента. – М.: Филологическое общество «Слово», 1999. – 672 с.
- 18.Коваль Р. Філософія українства. – К.: Освіта, 1995. – 64 с.
- 19.Кузнецов Н.Н. Французский материализм XVII века. – М.: Знание, 1981. – 184 с.
- 20.Курс лекцій з філософії / За ред. І.В. Бичка. – К.: Либідь, 1993. – 264 с.
- 21.Лосский Н.О. История русской философии. – М.: Высш. школа, 1991. – 559 с.
- 22.Мир философии: Книга для чтения. В 2-х ч. – М.: Политиздат, 1991. – Ч. 1 – 2.
- 23.Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. – М.: Высш. школа, 1974. – 379 с.
- 24.Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство. Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, ІНК ОС, 2006. – 624 с.

25. Раки́тов А.И. Философия. Основные идеи и принципы. – М.: Знание, 1990. – 264 с.
26. Соколов В.В. Средневековая философия: Учеб. пособие. – М.: Высш. шк., 1979. – 448 с.
27. Спиркин А.Г. Философия. – М.: Гардарики, 2000. – 816 с.
28. Философия / Под. ред. Булатова М.А. – М.: Фіта, 1994. – 384 с.
29. Философия: Учебник для высш. учеб. завед. / Под. ред. В.П. Кохановского. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 576 с.
30. Философский словарь / Под. ред. И.Т. Фролова. – М.: Изд.-во полит. лит-ры, 1987. – 600 с.
31. Філософія / За ред. В.Л. Петрушенка – К.: Каравела, 2001. – Львів: Новий світ, 2000. – 448 с.
32. Філософія / За ред. Ю.Ф. Осічнюка. – К.: Фіта, 1994. – 384 с.
33. Філософія: Курс лекцій: Навч. посібник / І.В. Бичко, В.Г. Табачковський, Г.І. Горак та ін. – К.: Либідь, 1994. – 576 с.
34. Філософія: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584 с.
35. Філософія: Підручник / За ред. Г.А. Заїченка. – К.: Вища шк., 1995. – 455 с.
36. Фролов И.Т. Введение в философию: В 2 ч. – М: Политиздат, 1990. Ч. 1 – 2.
37. Хрестоматия по философии / Под. ред. В.П. Кохановского, В.П. Яковлева. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 544 с.
38. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М.: Высш. шк., 1991. – 512 с.
39. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К.: Орій, 1992. – 229 с.
40. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. – К.: Либідь, 1993. – 188 с.